

**Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije pod naslovom:
„Struktura i uloga individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju“
kandidata Dejana Vučinića**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 27. septembra 2018. godine imenovana je komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije doktoranda Dejana Vučinića, pod nazivom „**Struktura i uloga individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju**“. Komisija je pregledala napisanu doktorsku disertaciju i o njoj podnosi sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatu

Dejan Vučinić rođen je 4. avgusta 1981. godine u Kraljevu. Osnovnu školu završio je u Svilajncu sa odličnim uspehom. Po završetku osnovne škole, upisao je Vojnu gimnaziju koju je završio 2000. godine, kao odličan učenik 26. klase. Nakon gimnazije nastavio je školovanje na Vojnoj akademiji – smer artiljerija, kao student 125. klase. Na Vojnoj akademiji je diplomirao 2004. godine, a završni (diplomski) rad odbranio je na temi iz oblasti vojne psihologije.

U toku studija na Vojnoj akademiji, konkurisao je i upisao osnovne studije psihologije na Filozofskom fakultetu sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici. Pohađanje studija započeo je 2003. godine, a diplomirao je 2009. godine sa ocenom 8,60. Po završetku osnovnih studija, upisuje master studije psihologije – klinički modul na Filozofskom fakultetu u Beogradu, koje je završio 2012. godine, sa prosečnom ocenom 8,67. Po završetku master studija upisuje doktorske studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu u školskoj 2012/2013. godini.

Pored studija psihologije, završio je i edukaciju iz oblasti geštalt psihoterapije u školi „Geštalt studio Beograd“. Edukaciju je započeo 2003. godine i nakon 7 godina diplomirao i dobio status (zvanje) psihoterapeuta u oblasti geštalt psihoterapije.

Svoju radnu karijeru započeo je u jedinicama Vojske Srbije, tako da je u periodu od 2004. do 2011. godine radio u garnizonima Ruma, Aleksinac i Niš, na komandirskim dužnostima. Od 2011. godine do danas radi na poslovima psihologa u Sektoru za ljudske resurse Ministarstva odbrane, gde je uključen u poslove profesionalne selekcije, klasifikacije, karijernog vođenja i savetovanja u Vojsci Srbije i Sistemu odbrane, a od marta 2018. godine postavljen je na mesto rukovodioca grupe za vojnu psihologiju, a trenutnu dužnost obavlja u činu majora.

Kandidat je do sada objavio dva rada kao samostalni autor i jedan rad kao koautor u vojnostručnim časopisima, kao i nekoliko saopštenja iz oblasti vojne psihologije na stručnim i naučnim skupovima.

Osnovni podaci o disertaciji

Doktorska disertacija Dejana Vučinića pod nazivom „Struktura i uloga individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju“ napisana je na srpskom jeziku i sadrži ukupno 140 strana sa literaturom i priložima. Osnovni tekst disertacije napisan je na 113 strana i sadrži 22 tabele i 9 grafika, dok su u prilogu rada prikazane još 4 tabele. Tekst disertacije u celini sadrži 10 poglavlja.

Predmet i cilj disertacije

Predmet doktorske disertacije kandidata Dejana Vučinića spada u oblast vojne psihologije i usmeren je na izučavanje strukture i uloge fenomena koji se označava konceptom **individualne adaptivne uspešnosti** u ratnom okruženju. Koncept uspešnosti u poslu, na radu, u profesiji i slično, odavno je počeo da se izučava kao kriterijumska varijabla, ali još uvek nije dovoljno poznato koji sve faktori utiču na tu uspešnost i kakav je značaj individualnih razlika u tom pogledu. To je posebno izraženo kada je u pitanju uspešnost vojnika u ratnom okruženju i kada se posmatra individualni nivo uspešnosti. Brojni su psihološki i objektivni činiooci koji na to mogu da utiču, ali se u novije vreme potencira značaj individualne adaptivne uspešnosti, kao domena ukupne radne ili profesionalne uspešnosti. Autor u ovoj disertaciji ispituje i analizira koji oblici ponašanja čine adaptivnu uspešnost i

kakva je struktura i uloga adaptivne uspešnosti u odnosu na druge varijable koje su pretpostavljene da imaju ulogu ili kao determinante (antecedenti) ili kao ishodi adaptivne uspešnosti. S tim u vezi, kandidat polazi od pretpostavke bazirane na iskustvu i podacima iz literature da četiri osnovna oblika ponašanja (anticipativno, transformaciono, borbeno-situaciono i relaksaciono ponašanje) leže u osnovi koncepta individualne adaptivne uspešnosti, i da u okviru pretpostavljenog strukturalnog modela adaptivna uspešnosti ima medijatorsku ulogu između determinanti (bazičnih crta ličnosti, dezintegracije i sklonosti ka stresnom reagovanju) i ishodnih varijabli (posttraumatskog stresnog poremećaja i drugih nepovoljnih posledica rata nastalih na osnovu izloženosti ratnim stresorima).

Pretpostavku o strukturi individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju, kandidat obrazlaže na originalan način, sintezom podataka iz literature i rezultata dobijenih u pripremljenoj fazi istraživanja (sproveden je detaljan intervju sa učesnicima ratnih dejstava, kao priprema za definisanje određenih varijabli i konstrukciju mernog instrumenta), oslanjajući se na dosadašnje opšte teorijsko-metodološke postavke o radnoj uspešnosti i empirijske rezultate prethodnih istraživanja u civilnoj i vojnoj sredini. Koncept individualnog adaptivnog ponašanja u ratnom okruženju u radu je brižljivo i detaljno opisan, u skladu sa opštom definicijom radne uspešnosti i brojnim kritikama koje su prethodno upućene na konceptualizaciju i operacionalizaciju adaptivne uspešnosti.

Takođe, pretpostavka o strukturalnom modelu odnosa adaptivne uspešnosti sa determinantama i ishodnim varijablama, zasnovana je na pregledu ranijih istraživačkih studija koje su dovodile u vezu ne samo koncept adaptivne uspešnosti sa ostalim varijablama, već i odnose između drugih varijabli koje su uključene u model. S tim u vezi, kandidat u svojoj tezi detaljno obrazlaže ulogu adaptivne uspešnosti kao medijatora između crta ličnosti iz *Hexaco* modela, dezintegracije i situacionih varijabli (izloženost stresorima i potresenost koja je nastala kao posledica izloženosti stresorima), kao seta varijabli sa jedne strane, i psihopatoloških fenomena i posledica (PTSP i druge negativne posledice nastale zbog izloženosti ratnim stresorima), kao seta varijabli sa druge strane.

Za razliku od prethodnih studija koje su se bavile konceptom adaptivne uspešnosti, u radu se precizno i eksplicitno navode novine koje rad pruža. Pre svega, kandidat napominje i analitički obrazlaže da se koncept adaptivne uspešnosti sve više razmatra u kontekstu ekstremnih, odnosno ratnih dešavanja. Drugo, prethodna istraživanja tragala su samo za determinantama adaptivne uspešnosti, ali ne i za drugim, npr. ishodnim varijablama. S tim u

vezi, u radu se promoviše stav da je u prethodnim istraživanjima koncept adaptivne uspešnosti razmatran izolovano u odnosu na „svet realnog ponašanja i realnih konstrukata“. Treće, u radu se promoviše i ideja da se ishodi radnog (u ovom slučaju adaptivnog) ponašanja moraju eksplicitnije izražavati, tako da se smatra da ponašanja adaptivnog karaktera moraju da vode očuvanju mentalnog zdravlja i borbenoj efikasnosti u ratnim situacijama.

Osnovne hipoteze

U doktorskoj disertaciji formulisane su dve opšte hipoteze istraživanja na sledeći način:

- H1.** Strukturu individualne adaptivne uspešnost u ratnom okruženju čine četiri tipa ponašanja: anticipativno, transformaciono, borbeno-situaciono i relaksaciono.
- H2.** Adaptivna uspešnost predstavlja medijator između dimenzija ličnosti (emocionalnost, dezintegracija, otvorenost i savesnost) i situacionih varijabli (izloženost ratnim stresorima i potresenost od doživljenih stresora), sa jedne strane, i psihopatoloških ishoda (posttraumatskog stresnog poremećaja i nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima), sa druge strane.

Pored opštih hipoteza formulisano je i nekoliko posebnih hipoteza koje su proizašle iz druge opšte hipoteze. Posebne hipoteze su sledeće:

- H2.1.** Postoje negativne veze izloženosti stresorima i potresenosti doživljenim stresorima sa adaptivnom uspešnošću.
- H2.2.** Postoje negativne veze bazičnih crta ličnosti – emocionalnosti i dezintegracije sa adaptivnom uspešnošću, dok su veze crta ličnosti otvorenosti i savesnosti sa adaptivnom uspešnošću pozitivne.
- H2.3.** Postoji negativna povezanost adaptivne uspešnosti sa stepenom izraženosti simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja, kao i sa izraženošću drugih nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima.
- H2.4.** Postoji negativna povezanost emocionalnosti sa stepenom izraženosti simptoma PTSP-a, kao i sa izraženošću nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima.
- H2.5.** Postoji negativna povezanost dezintegracije sa stepenom izraženosti simptoma PTSP-a kao i sa izraženošću nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima.
- H2.6.** Postoje pozitivne veze stepena izloženosti ratnim stresorima i stepena potresenosti doživljenim stresorima sa stepenom prisustva simptoma PTSP-a i sa izraženošću nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima.

H2.7. Postoji pozitivna povezanost između stepena prisutnosti simptomatologije PTSP-a i izraženosti drugih nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima.

Sadržaj disertacije i ostvareni rezultati

Doktorska disertacija kandidata Dejana Vučinića može se uopšteno podeliti u tri celine: teorijski deo, metodološki deo i rezultati sa diskusijom i zaključkom istraživanja. U teorijskom delu rada kandidat se usmerio na opis dva ključna koncepta: radne uspešnosti i adaptivne uspešnosti. U prvom delu teorijskog rada, kandidat se fokusira na definiciju, značaj i strukturu koncepta radne uspešnosti. U opisu navedenih karakteristika koncepta radne uspešnosti, kandidat se kritički osvrće na dosadašnja istraživanja i teorijske postavke, tako da na osnovu svojih uvida stvara teorijsku osnovu za diskusiju o konceptu adaptivne uspešnosti. U drugom delu rada, prikazan je koncept adaptivne uspešnosti sa osvrtom na pojedina važna istraživanja strukture navedenog koncepta. Takođe, kandidat dovodi u vezu koncept adaptivne uspešnosti sa brojnim personalnim (bazičnim crtama ličnosti iz *HEXACO* modela – savesnost, otvorenost i emocionalnost), situacionim (borbeni stres) i psihopatološkim varijablama (posttraumatskim stresnim doživljajem i drugim negativnim posledicama rata), koje će u kasnijem radu poslužiti kao osnova za pretpostavku strukturalnog modela adaptivne uspešnosti. Odnos adaptivne uspešnosti i drugih koncepata prikazan je kroz dosadašnja teorijska razmatranja i empirijske rezultate drugih istraživanja.

Nakon teorijskog uvoda, a pre metodološkog dela istraživanja, prikazani su predmet i ciljevi istraživanja, a zatim su elaborirane i dve ključne hipoteze i nekoliko posebnih hipoteza koje proističu iz druge opšte hipoteze. Hipoteze su usmerene na potvrđivanje pretpostavljene strukture adaptivne uspešnosti i strukturalnog modela odnosa adaptivne uspešnosti sa drugim ispitivanim varijablama.

U metodološkom delu rada prikazane su varijable, merni instrumenti, uzorak, način sprovođenja istraživanja i način obrade podataka. U skladu sa prvom opštom hipotezom istraživanja, kandidat definiše četiri varijable (anticipativno, transformaciono, borbeno-situaciono i relaksaciono ponašanje) za koje se pretpostavlja da čine unutrašnju strukturu adaptivne uspešnosti, a zatim daje i opis Upitnika za procenu adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju, koji je konstruisan za potrebe istraživanja. Što se tiče druge opšte hipoteze istraživanja, kandidat uspostavlja strukturalni model odnosa adaptivne uspešnosti sa determinantama i ishodnim varijablama, i daje opis svih varijabli iz modela. U skladu sa

terminologijom strukturalnih modela, varijable su u radu kategorisane kao egzogene i endogene. Kao egzogene varijable u strukturalnom modelu definisane su: bazične crte ličnosti (emocionalnost, savesnost i otvorenost), dezintegracija, izloženost ratnim stresorima i potresenost doživljenim stresorima, a kao endogene varijable: adaptivna uspešnost, izraženost simptomatologije PTSP-a i izraženost drugih nepovoljnih posledica izloženosti ratnim stresorima. U delu gde se daje opis uzorka ispitanika, pored osnovnih karakteristika, kandidat daje i detaljan opis problema sa kojima se suočavao u prikupljanju uzorka za potrebe istraživanja. Takođe, u metodološkom delu prikazan je postupak sprovođenja istraživanja i detaljno opisane relevantne statističke metode obrade podataka.

U poslednjem delu rada, kandidat prikazuje i analizira (diskutuje) rezultate i na osnovu njih donosi konačne zaključke, kao i preporuke za buduća istraživanja. Na osnovu rezultata istraživanja, kandidat konstatuje da se u izvornom obliku opšte hipoteze istraživanja ne mogu prihvatiti. Stoga, kandidat iznosi zaključak da je individualna adaptivna uspešnost u ratnom okruženju trodimenzionalnog karaktera, i da je čine tri grupe ponašanja koja se mogu imenovati kao: snalažljivo (fleksibilno) ponašanje, hrabro ponašanje i ponašanje koje je odraz svesnosti posledica koje rat može da izazove. Takođe, pošto primarno pretpostavljeni strukturalni model odnosa adaptivne uspešnosti sa determinantama i ishodnim varijablama nije verifikovan, na osnovu sprovedenih statističkih analiza kandidat predlaže novi strukturalni model. Primenom metoda strukturalnih jednačina, novi predloženi model je verifikovan i kandidat u daljem tekstu rada analizira ulogu adaptivne uspešnosti u strukturalnom modelu. U okviru diskusije o ulozi adaptivne uspešnosti u strukturalnom modelu, kandidat zaključuje da individualna adaptivna uspešnost u ratnom okruženju ima i ulogu medijatora i moderatora. Uloga medijatora vidljiva je kroz indirektni efekat emocionalnosti na posttraumatski stresni poremećaj preko adaptivne uspešnosti, dok se moderatorska uloga adaptivne uspešnosti može uočiti kroz uticaj na odnos doživljaja potresenosti i ispoljenog posttraumatskog stresnog poremećaja.

U daljem tekstu rada, prikazane su teorijske i praktične implikacije istraživanja, ograničenja i preporuke za buduća istraživanja. Na kraju, kandidat u zaključku napominje važnost dalje analize i verifikovanja dobijenih strukturalnih modela adaptivne uspešnosti i to kroz ponovno istraživanje, na novom uzorku i podacima, kako bi se potvrdili zaključci rada i time ostvarila mogućnost generalizacije rezultata.

Naučni doprinos

Doktorska disertacija kandidata Dejana Vučinića usmerena je na istraživanje strukture i uloge koncepta individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju. Iako je u istraživačkoj literaturi evidentno da interesovanje za koncept adaptivne uspešnosti traje punih dvadesetih godina, postoje brojne stručne kritike na način na koji je navedeni koncept operacionalizovan i kako se upotrebljava u istraživačkim intencijama brojnih autora. S tim u vezi, glavni doprinos doktorske disertacije kandidata jeste nova konceptualizacija individualne adaptivne uspešnosti, i to u kontekstu ratnog okruženja koje je bilo karakteristično za našu zemlju, i koje se može anticipirati u sličnim okruženjima.

Kandidat je u svojoj doktorskoj disertaciji, pored doprinosa u konceptualizaciji individualne adaptivne uspešnosti, otvorio i brojna nova pitanja u vezi sa samim konceptom radne i profesionalne uspešnosti. Kandidat kritički preispituje navedeni koncept i kroz formulaciju koncepta individualne adaptivne uspešnosti ukazuje na važnost preispitivanja postojećih definicija i kriterijuma radne uspešnosti. Doprinos na polju evaluacije radne uspešnosti vidljiv je kroz intenciju kandidata da ukaže na činjenicu da je navedeni koncept potrebno humanizovati, odnosno da postojeća definicija i kriterijumi moraju da uključe i dobrobit čoveka, a ne samo organizaciju i njene ciljeve. Takođe, kandidat ukazuje i na važnost sveobuhvatnog i jasnog određivanja konteksta u kojem se ispituje fenomen adaptivne uspešnosti. Konkretno u ovom slučaju - u kontekstu ratnog okruženja, gde kandidat ukazuje na važnost uzimanja u obzir ne samo objektivne stvarnosti, već i fenomenološke realnosti učesnika u ratnim uslovima. Na osnovu toga se može konstatovati da ova doktorska disertacija pruža naučni doprinos i na području prakse oružanih snaga, pre svega u oblasti upravljanja ljudskim resursima i za oblikovanje odgovarajućih preventivnih programa. Kandidat s pravom ističe da definisanje koncepta individualne adaptivne uspešnosti predstavlja dobar osnov za uspostavljanje adekvatnijeg sistema selekcije, klasifikacije, regrutacije, karijernog vođenja i obuke (treninga) pripadnika oružanih snaga, jer se sam koncept u svojoj suštini odnosi na finalni kriterijum, tj. na borbenu osposobljenost.

Naučni doprinos u preventivnoj praksi se ogleda u mogućnosti razvijanja odgovarajućih programa i strategija u funkcionisanju oružanih snaga u ekstremnim i drugim stresnim situacijama. Koncept adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju pruža priliku za unapređenje individualnih kapaciteta pripadnika oružanih snaga u suzbijanju i sprečavanju psihopatoloških tendencija koje mogu biti prouzrokovane ekstremnim situacijama.

Zaključak

Komisija je saglasna da doktorska disertacija kandidata Dejana Vučinića predstavlja originalno i samostalno naučno delo, koje se po svojoj strukturi i tematici može svrstati u oblast vojne psihologije. Svojim radom na izradi ove doktorske disertacije kandidat je pokazao teorijsko poznavanje problema, metodološku snalažljivost i zrelost za realizaciju kompleksnih istraživačkih problema. Na osnovu podnete štampane verzije disertacije možemo zaključiti da je kandidat u potpunosti zadovoljio postavljene ciljeve i zadatke koji su elaborirani još u nacrtu doktorske teze. Takođe, smatramo da kandidat pokazuje solidno teorijsko-metodološko znanje i ozbiljno interesovanje za oblast vojne psihologije, što ukazuje na spremnost da se usmeri i nastavi dalja istraživanja u navedenoj oblasti.

Na osnovu svega prethodno navedenog, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu da prihvati naše usaglašeno mišljenje da kandidatu Dejanu Vučiniću odobri javnu odbranu doktorske disertacije, pod naslovom: „Struktura i uloga individualne adaptivne uspešnosti u ratnom okruženju“. Očekujemo da će njegovim istraživanjem i radom na ovoj doktorskoj disertaciji biti značajno unapređena oblast domaće vojne psihologije, u skladu sa savremenim teorijsko-metodološkim postavkama psihologije kao nauke, i u skladu sa praktičnim zahtevima koji se postavljaju pred psihologe kao stručnjake za oblast ljudskih resursa.

U Beogradu, 8.10. 2018.

Komisija:

Dr Milanko Čabarkapa (mentor),
redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

Dr Lazar Tenjović, docent, Filozofski fakultet
u Beogradu

Dr Ksenija Đurić-Atanasievski, vanredni profesor,
Vojna akademija, Univerzitet odbrane u Beogradu